

ինչպէս որ պատուան օրս աստղագէտ մ'իւր ձեւերէն կանխաւ կ'իմացնէն այն րոպէն, յորում արեգական խաւարում պիտի ըլլայ, այսպէս ալ վարկաբան Գրիգորի մարդկային միտքն իւր ուսուղարմէն համեմատութիւններովք պիտի կարող ըլլայ հաշուել գտնել այն րոպէն, յորում Մեղրղեա իւր վերջին քարածուխը պիտի սպառէ: Իւր աշխարհածէն անցեալ ու ապագայ իրաց վիճակն իրեն պիտի յայտնէ այնչափ, որչափ ասոնք մեքենական օրինաց համաձայն կ'ըլլան: Այսպիսի մտքի մը համար բովանդակ տիեզերքը, ինչպէս ՅԱՆՆԱԿԵՐ ինք զինք կը բացատրէ, մի միակ իր մը, Թէ մեծ ճշմարտութիւն է: Մարդկային մտաց ամենաբարձր զարգացման գաղափարականն է այս, որուն երբեք պիտի չհասնուի. սակայն մարդկային միտքը մինչեւ յայս աստիճան զարգացած մտածելն ըստ ինքեան մտաց հակառակ է: Բայց նոյն իսկ այսպիսի մտաց ալ՝ հոգեկան պատահարներն, ըղձկն մեքենական գործունեութեան եւ հոգեկան իմացականութեան մէջ եղած յարաբերութիւններն ամբողջովին այնպէս անբժշկելի պիտի լինեն, ինչպէս մեզի: Թէեւ, կ'ըստէ Գրիգորի, բնագիտէն դիպողագոյնս, մեր միտքն ըստ բաւականի որոտած ըլլայ — ըղձկն վերջին հիւլէներն ալ տեսնելու եւ զգալու չափ, եթէ ըղձկն նաեւ. ամէն շարժումներն ու դասաւորութիւնները, եւ ամէն երեկտրական պարպումները ճշգրիտ տեսնել կարենանք, եւ նոյն իսկ՝ եթէ խորհողութեան եւ զգացողութեան փոփոխ վիճակաց կատարեալ ծանօթութիւնն ունենանք, այն ատենն ալ յառաջունաս պէս կը մնայինք այնչափ հեռու լուծելէն սա առեղծուածը, թէ պիտի ամէն նիւթական պատահարներն իմացականութեան հետ ինչպէս կը միարանին: Երեւութից այս երկու դասերու մէջ եղած վեճը մարդկային մտաց համար ցլախտեան անանցանելի պիտի մնայ:

Դիտմամբ մարդկային ճանաչելոյ կարողութեան սահմանաց քննութեան անցանք. որովհետեւ արդի գիտութեան հակադարձ յառաջագիմութեան հետեւութեամբ յաճախ ապագային վրայ շատ չափազանց յոյսեր կը դրուին: Ճշմարիտ է, որ մենք պիտի մարդկին՝ բնութեան ծանօթութեան տակաւին նախադուներն ենք, եւ թէ յարող դարերու մէջ այնպիսի յառաջագիմութիւններ պիտի ըլլան, որոնց վրայ մենք պիտի գաղափար մ'ալ չունենանք. սակայն այլեւս կողմեր, զոր վերը ցուցուցինք, ամէն մարդկային քննողութեան ու ճանաչողութեան սահմանարգել մը ձգուած է, ուր ամենահեռի ապագայի հանձարեղ խորհողն ալ կամայ ակամայ կանգ առ-

նուէր պիտի ստիպուի՝ «Եթէ մենք, կ'ընենք վերջիշեալ Գրիգորի, բնագիտութիւնը քամած սպառած եւ անոր մինչեւ յետագոյն եղըն հասած ըլլանք, դեռ ամենամեծ գաղտնիքը մեր առջեւ պիտի կենայ. եւ պիտի կենայ այսպէս մեր առջեւ ցլախտեան», — ցլախտեան մարդկային մտաց իմացականութեանն անդին, — եւ յարող դարուց բանաստեղծներն իրաւամբ պիտի երգեն, թէ

Մենք այնպիսի ենք նիւթէ,
Որմէ երազ մարդս յօդէ,
Եւ զմեր այս կեանս կարծորայ
Խոր քունն մըն է շուրջ պատեալ ո՛ր:

ՍԱՅԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՊՐ. ՍՄԵՆՑ ԶԵՆՈՒԹԻՆ-ԼԵՐԻՆՆԻՆԻՆՑ ԵՒ ԵՐԿԻՐ ՀՆՈՐՑ

Լաւրոպայի գիտական աշխարհն, ծանօթ է մեր յարգելի ընթերցողաց, անչափ ընդարձակութիւն ունին: Չկայ երկիր, չկայ քաղաք, ուր ամէն տարի այս աշխարհի մտաւոր արգասիքներն ի լոյս չեն ընեն: Ոմէ ի տեսականին պէլ ոմէ ի գործնականին, ոմէ ի մտաւորականին՝ պէլ ոմէ ի նիւթականին, ոմէ ի կրօնականին եւ պէլ ոմէ ի հակակրօնականին կը հրատարակէ երկրպիտութիւն, եւ ասոր մէջ իւր սկզբանց ու նպատակին համեմատ կը ջանայ ազգել ընթերցողաց վրայ: Թեպէտ բնականապէս ամենուր գլխաւոր նպատակն է յառաջագիմութիւն եւ լուսաւորութիւն, սակայն այս գաղափարն մերթ աւարական մերթ երեւոյթական մտքը առեալ դանազան ուղղութիւնք կը նշմարուին սոյն երկաւսիրութեանց մէջ: Բայց կան երկաւսիրութիւնք, որոնց ոչ միայն նպատակն էր բովանդակութիւնն անգամ՝ ընթերցողաց նոր ծանօթութիւն՝ նոր գաղափար ու նոր աւարկայ մատակարարելու սեպհականեալ է:

Այսպիսեպէս դասէն են Պր. Ս. Շվայկեր-Լերիննիէլը անուանի հեղինակին երկաւսիրութիւններն: Այս հեղինակն իբրեւ աստիճանի զինուորական պաշտօնակալ՝ առիթ ունեցած է ճանապարհորդութիւն ընելու, երկիրներ թափառելու, ազգեր ճանչալու եւ անոնց սկիզբն ու քոյրութիւնք, պատմութիւնն ու կենսքը, բարքն ու սովորութիւնները, յատկութիւններն ու առաւելութիւնները կատարելապէս քննելու հետեւողութիւնները կատարելապէս քննելու հետեւողութիւններն ի գիր առնուլ՝ ի լուսաւորութիւն են ի

Ը. Էջմիածնի հիմնադրութիւն. ի. Հին-Հայասկան մասնաւորութիւն. յա. Միտիթաբեան Միտաբա-նութիւն. իբ. Էջմիածնի պատրիարքական ա-թոռն. իգ. Հին Հայաստանի արքայախոս քա-ղաքներն. իդ. Կարս. իե. Կարին (Էրզրում). իզ. Արգի Հայք:

Այս է ահա Պր. Ամանտ Շփայկեր-Լերիսենֆելտի ծրագիրը, որուն մէջ մեր ազգին անցելոյն եւ ներկային վրայ կը խօսի: Մեր ճիշդ պիտի ըլլայ սոյն հեղինակին գործը յարգող ընթերցողաց ըստ կարի ճշգրիտ ծանօթացընել, ջանալով իւր կարծիքները, գովասանքներն ու նաեւ ստգոտանքներն յաճախ բառ առ բառ թարգմանել, որպէս զի յարգող ընթերցողաց սոյն հեղինակին վճիռները ծանօթանայ, եւ ոչ թէ թարգմանչին կարծիքները: Միայն կը վերապա-հենք մեզի այն մասերուն մէջ՝ զորոնք վայելու-թիւնն ու խոհեմութիւն (ըստ ամենայն ընդար-ձակութեան բառից առեալ) մեղմացընել կամ նաեւ սակաւիկ ինչ ի բաց յապաւել հարկա-դրեն, փոփոխութիւն ընել. ապաթէ ոչ՝ թարգ-մանչին իւր կարծիքներն իրեւ ծանօթութիւն կը յաւելու այն մասանց մէջ, որոնք կամ վրե-պակ են եւ կամ լուսաւորութեան կարտ:

(Ըբռանալով) Է. Յ. Թ.

ԱՐԱՐԵՍՏԵԻՏԵՍԵՍ

ՅՆՅԵՍԱԿԱՆ

ԳՈՐԺՆԱԿԱՆ ՅՆՅԵՍԱԿԱՆԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՆԵՏԻԿԱՆՈՒ ԳՈՐԺՈՒՆԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՆ ԵՒ ԸՆՏԵՆԵԸՑ ՄԵՋ

Ա. ՅՈՒՆ

(Ըբռանալով—իջև)

§ 3. Խոնարհութիւն:

Խոնարհութիւնը չի պարտաւորել զմեզ որ կարեւորները պակսեցընենք, այլ միայն իմաս-տութեամբ չափաւորենք ոչ անհրաժեշտները, հեռացընենք աւելորդն եւ լաւ գործածենք մեր ունեցածը: Անոր համար պէտք է լաւ գիտնալ թէ ինչ բան անհրաժեշտ է եւ ինչ բան կրնայ չափաւորուիլ: Անհրաժեշտ է պատշաճ սնունդն, հագուստն ու չափաւոր զբոսանքն, որ զմարմինն առողջ եւ զՏոգին առջգ կը պահեն: Բայց նաեւ

ասոնց գլխաւորաբար կը ծախուի մեծ գումար մը. ուստի լաւ միտ գնելու է որ յայտմ չափը պահուի:

Եթէ հարկ ըլլայ մեծ քանակութեամբ պարէն գնել, ինչպէս գիւրագնութեան համար, պէտք է միտ գնել որ պս առատութիւնը պատ-ճառ ըլլայ զեղծման, մանաւանդ միգաց, ըմ-պեկեաց եւ նմանեաց նկատմամբ, որոնցմէ հրա-ժարիլը դժուարին է. վասն զի աւելի գիւրաւ կը հրաժարի մէկը բանէ մը, եթէ գիտնայ որ չկայ, քան թէ երբ շտեմարանը մտնէ եւ ամէն բան գտնէ: Իսկ եթէ տանտիկինն ինչ ինչ քանի մ'ան-գամ աւել տայ, գիւրաւ ասիկա սովորութիւն կ'ը-լլայ եւ քիչ մ'եռքը կարեւոր հարկ. եւ երբ հարկ ըլլայ յառաջունան պէս չափաւորել՝ ծանր կու գայ ամէնուն: Անոր համար նայելու է որ սողաքն ու ընտանիքն չսովորին այն բաներու, զոր միշտ չեն կրնար ունենալ: Չոր օր. եթէ մէկը չէ այնչափ ունել որ որ իրեններուն առջեւ անծագին անու-շեղէններ հանէ, այն ժամանակ բլբլբ պէտք չէ նոյնները տալ: Գիւրաւ կը հրաժարի մարդ անկէ՝ զոր չի ձանձնար: Նոյնը կ'արժէ նաեւ նկատմամբ գգեստեղինաց եւ զբոսանաց:

Մեծաքանակ գնելն այն ժամանակ օգտա-կար է, երբ յարմար շտեմարանաց մէջ կրնայ պահուիլ առանց ապականելու. վասն զի գիւրա-գնութեան շահը կը կորսուի, երբ ապականու-թեան համար ստիպուիք նետել կամ կէս ապականած ուտել:

Հուպլուութիւն է ուտելիք գնել՝ միայն վասն զի թեթեւագին է: Բան մ'որչափ ալ արժան ըլլայ, եթէ աւելորդ է միշտ սուղ է: Սնդդեան մէջ որպէս զի խնայողութիւնը խոհեմական ը-լլայ, պէտք է զանազանել սննդաբարն ախոր-ժահամէն, եւ միտ գնելու է ուտելեաց սննդա-կանութեանն ու լաւութեանը:

Խնայող տանտիկինը նաեւ միտ գնելու է ժամանակին ալ, եւ պէտք չէ որ գարնան խաւարտ (կանաչեղէն) գնէ, այլ սպասելու է մինչեւ որ առատ ըլլայ եւ աժան: Նոյնն ընելու է նաեւ պտղաց նկատմամբ, որոնք աւելի ախորժահամ է առողջաբար կ'ըլլան՝ երբ բողբոջին հասնին: Միտ գնելու է որ աժանը միշտ լաւը չէ, բայց նաեւ ամէնէն սուղը միշտ թանկ է: Այսպիսի եւ ասոնց նման շատ սկզբունքներ գիտնալու է տանտիկինը, եւ հոգ տանելու է որ նաեւ իւր զստեաց ալ ընդեալկան ըլլան ըստ կարի կանուի: Անոր համար շատ անգամ ասոնց առջեւ գնելու է՝ որ մտադիր ըլլան լաւութեան կամ պակասու-թեան նշաններուն, եւ գոնէ երբեմն երբեմն այս-